

ירושלמי אקטואלי

יו"ל ע"י "בית המדרש למגידי שיעורים בדף היומי", כפר גנים ג' פתח תקוה

גליון מס' 24 | פרשת תולדות | ט' כסלו תשע"ז

הרב אברהם בלאס שליט"א

חשיבות הגורם האנושי ערך כוונת האדם

בראשית ל, טז: "ויצא יעקב מן השדה בערב ותצא לאה לקראתו... וישכב עמה בלילה הוא"

ירושלמי סוטה ג, ד: "הוא לבדו היה יודע שלא עלתה על דעתה אלא בשביל להעמיד שבטים".

הפסוק הזה, העוסק ברקע ללידת יששכר, אומר דרשני. לכאורה היה צריך להיכתב 'בלילה ההוא', כלומר, ציון זמן. אם כן, עלינו לברר מה בא הכתוב ללמדנו בשעה שאמר 'בלילה הוא', בלא 'הא'. שני התלמודים מסבירים ש'הוא' הכוונה היא לקב"ה.

לפי התלמוד הבבלי (נידה לא, א) הקב"ה היה שותף באותו מעשה, ואילו לפי התלמוד הירושלמי הקב"ה לבדו ידע שכוונתה של לאה הייתה לשם שמים.

שבט יששכר מסמל את השבט הרוחני בעם ישראל, שבט לומדי התורה. כיצד ניתן להגיע לתוצר רוחני מעולה כמו יששכר?

לפי הבבלי הרי שצריכה להיות כאן התערבות מיוחדת מצד הקב"ה - הקב"ה היה שותף באותו מעשה. הירושלמי מסכים, כנראה, ליסוד זה אולם הוא מדגיש גם את השותפות האנושית. לפי הירושלמי, לולא כוונתה הטהורה של לאה לא היינו זוכים לדמותו המיוחדת של יששכר. מאמציו של האדם תורמים תרומה משמעותית להופעתה של המגמה האלוקית בתוך העולם.

עם ישראל - מהות אחת

בראשית ל, כא: "ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה"

ירושלמי ברכות ט, ג: "ר' יהודה בר פזי בשם דבית ינאי: עיקר עיבורה של דינה זכר היה. מאחר שנתפללה רחל נעשית נקבה - הדא היא דכתיב: 'ואחר ילדה בת ותקרא את שמה דינה'."

גם בתלמוד הבבלי (ברכות ס, א) מובא שתחילת עיבורה של דינה היה עיבור של זכר, אולם שם מובא שתפילתה של האימא - לאה, היא זו שגרמה לשינוי מין הוולד.

מה, אם כן, החידוש של הירושלמי בסוגיה זו?

לפי הירושלמי רחל היא זו שהתפללה לשינוי מין הוולד. מציאות בה אדם מבקש דבר על חברו דומה למציאות בה אדם מבקש על עצמו.

הירושלמי רוצה ללמדנו שכל ישראל הם בחינת מהות אחת בעלת גופות מחולקים.

ירושלמי למעשה

כבר שנים שאלעד חולם להיות עשיר ולא מצליח... רק חולם וחולם וחולם, המשפט - "לו רק היה לי את המיליון הראשון, שאר המיליונים כבר היו רודפים אחרי!" היה שגור על לשונו תדיר.

התכנית היתה ברורה - לטוס לסין לקנות מוצר שנמכר בארץ ביוקר ובסין הוא נקנה בפרוטות - ומוכרו בארץ ביוקר, לחזור על הפעולה מספר פעמים עד ההתעשרות הנכספת, נשמע פשוט?? אז איפה הבעיה? הבעיה היא שגם פרוטות צריך להשיג - והמיליון הראשון בושש מלבוא...

יום בהיר פגש אלעד את ידיד נעוריו גיל, מסתבר שהמזל האיר לגיל ואת המיליון הראשון הוא עשה כבר מזמן ויש לו הון רב והוא סה"כ מבקש להגדילו אלא שמסתבר שלאנשים שיש להם המון כסף אין כח ממש להתעסק בכדי להרוויח הם מעדיפים שמישהו יעשה את העבודה הקשה והם רק יקצרו את הפירות.

על זה בדיוק בנה אלעד ולאחר ה - "שלום - שלום", "בני כמה הילדים" ו "שמעת מה קרה למשה" הוא עבר להצעתו העיסוקית... "אתה יודע גיל שמגיל צעיר היה לי חוש עיסוקי נהדר" הוא בדק "אכן" אישר גיל "תראה אני חושב שלהביא מסין מיליון פלאפונים זה השקעה נבונה, מחיר כל פלאפון בסין למי שקונה מיליון הוא 5 שקל (במקום 20 למי שלא קונה הרבה) ובארץ הוא נמכר ב 200 ש"ח למשווקים" הוא לקח אויר "עזוב" חתך אותו גיל "אין לי כח לכל זה, במעמדי אני מחפש להרוויח ממשהו קל יותר"

לע"נ

שמעון בן סוליקה ז"ל

הונצח ע"י

משפחת דהן

לע"נ

רבקה וייסטון

בת

ר' יהושע העשיל ז"ל

הונצחה ע"י המשפחה

הונצח ע"י קרן דניאלי

לע"נ של הר"ר אברהם גליק ז"ל

הפרשה בירושלמי

המבזבז אל יבזבז יותר מחומש

"וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" (כח כב)

א"ר אילעא באושא התקיננו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שמא יצטרך לבריות, א"ר נחמן מאי קרא וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך' ופרש"י שני עישורין הוו להו חומש.

בירושלמי (פ"א מפאה ה"א) הביאו דין זה בסגנון שונה באושא התקיננו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, כך הלכה היתה בידם ושכחוה ועמדו השניים והסכימו על דעת הראשונים'.

מנוסח זה למד הגר"א (שנות אליהו שם ד"ה וגמ"ח) שאיסור לבזבז יותר מחומש הוא מן התורה שלשון הירושלמי שכחוה וחזרו ויסדוה משמע שהיה מקודם הלכה למשה מסיני ונשכחה ואח"כ חזרו ויסדום. אמנם מהנוסח המופיע בבלי נראה דהוא דרבנן שלשון באושא התקיננו משמע שעיקר התקנה היתה באושא ולא קודם לכן וכמעשה שהיה המובא שם בסוגיא. נמצא דלפי ביאור הגר"א פליגי הבבלי והירושלמי אם הוי איסור תורה או דרבנן. והקשה התורה תמימה דבלשון המופיעה בירושלמי מופיע גם לגבי י"ח דברים שגזרו בעליה כב"ש (שבת פ"א), ושם ודאי דהם דרבנן, וא"כ אין הוכחה גמורה דלשון זו הינה הלכה למשה מסיני. ועוד דבגמ' בבלי הקשו מאי קרא וכתב הרמב"ן (סה"מ אות א') דבכל מקום שנאמר מאי קרא הינו לבאר דעיקר הדרשה דרבנן והקרא אסמכתא בעלמא ורמז לענין וצ"ע.

נחלקו הראשונים על מה מוסב דין דלא יבזבז אדם יותר מחומש, דעת רש"י (שם ד"ה המבזבז) שמדבר על מצות הצדקה, שאדם הנותן לעניים צדקה לא יתן יותר מחומש, אמנם בשטה מקובצת הביא שרש"י במהדורה קמא ביאר שמדובר שאין לבזבז נכסיו להקדש יותר מחומש, אמנם הרא"ש (ב"ק פ"א סי' ז) חלק וכתב וז"ל 'שמעינן שאין אדם מחוייב לבזבז הון רב בשביל מצוה אחת ואפי' היא מצוה עוברת כגון אתרוג לולב, וגם תקנו חכמים המבזבז אל יבזבז יותר יותר מחומש', מבואר מדברי הרא"ש שכלל זה אמור כלפי כל המצוות ולא רק לענין צדקה, וכ"כ הרמב"ם (ערכין וחרמין פ"ח הי"ג) כל המפזר ממונו במצוות אל יבזבז יותר מחומש, וכ"פ הרמ"א (או"ח סי' תרנו, וי"ד סי' קנז).

מצוות לא תעשה - כתב הר"ן (פ"ג דסוכה) והרשב"א (ב"ק ט: ד"ה מיהא) בשם הראב"ד טעם הדבר דלא יבזבז יותר מחומש הוא כדי שלא יבא לידי עוני ויפיל עצמו על הציבור וכמו שאמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות, וכן אמרו המבזבז אל יבזבז יותר מחומש שהעוני כמיתה, ומ"מ לא כמיתה ממש אמר הרב, שלא אמרו אלא במצוות עשה בשב ואל תעשה, אך במצוות לא תעשה אפי' כל ממונו יתן קודם שיעבור. נמצאנו למדים שעל מצות ל"ת חייב אדם לתת כל ממונו קודם שיעבור, וכ"פ הרמ"א בסי' תרנ"ו. ובחילוק הדבר כתב בספר חומת ירושלים (סוסי' קצו הו"ד בפת"ש יו"ד סי' קנז סק"ד) לפי שבמצוות עשה אם יצטרך האדם לבזבז כל ממונו כדי לקיים את המצוה שוב לא ישאר בידו ממון ולא יוכל עוד לקיים שאר מצוות עשה, ולכן אמרו חכמים שלא יבזבז עתה כל ממונו כדי שיוכל להמשיך ולקיים את המצוות, והרי זה כמו שאמרו חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה, שעדיף לבטל מצוה אחת שיוכל אח"כ לקיים שאר מצוות, וכל זה שייך רק במצוות עשה שכדי לקיימה צריך להוציא ממון, אך מצוות לא תעשה שאין בה חסרון ממון ולא

סיכס, אך אלעד ידע לאן הוא חותר "תראה תמיד היינו ידידים טובים" פתח אלעד "לא אכפת לי לנסוע לסין ולקנות עבורך את הפלאפונים - אתה יודע מחווה לחבר ילדות... חוץ מזה גם לי לא זיקו קצת קשרים עם הסינים" ציחק אלעד "תן לי את הכסף כעת ותוך כמה ימים הפלאפונים אצלך, באחריות"

אלעד - כפי שכבר הספקתם להכיר - הוא לא 'גומל חסדים' גרידא ובטח שלא להגדלת מיליונים של מיליונר, ההגיון מאחורי התוכנית שלו הוא כזה

גיל יתן לו 5 מיליון ש"ח עבור קניית הפלאפונים הוא בינתיים עד לטיסה יגייס מהבנק מאה אלף שקלים לזמן קצר, בסין הוא יקנה איתם פלאפונים במחיר סיטונאי - כיון שהוא כבר קונה מיליון חתיכות, בנוסף לזה מי שקונה מיליון פלאפונים יכול לבקש גם עוד חמשת אלפים פלאפונים 'על החשבון' נמצא שאלעד ירוויח שתי דברים:

א. מחיר זול עבור הפלאפונים.

ב. חמשת אלפים פלאפונים באשראי מהסינים - שיוכל למוכרם במיליון ש"ח בישראל!!

הדרך למיליון הראשון נראת קצרה מתמיד!

"אל תעשה אותי טיפש" כיחכח גיל "אני מבין שאתה תרוויח מהכסף שלי כמה וכמה דברים" סיכס "ומה איכפת לך?" הקשה אלעד "הרי לא תפסיד מכך דבר רק תרוויח ואני יהיה אחראי כמובן לכל הפסד!! וכי אני לא נחשב אדם ישר בעיניך?" נעלב אלעד...

אלא שגיל ביאר את חששו "לא הבנת את כוונתי, אתה נאמן לי לחלוטין, והעיסקה נראת לי כדאית במיוחד אלא שיש כאן בעיה אחרת שהיא ריבית!!" "ריבית?!" הקשה אלעד "למה כבר אסור לעשות טובות לחברים?" "אני יסביר לך" ביאר גיל "הרי אתה לא היית הולך בשבילי בחינם ממש לסין ועוד מקבל על עצמך אחריות מלאה - עם כל ההיכרות החברתית שלנו - אלא שכאן זה משתלם לך בגלל שאתה תרוויח מזה בסופו של עניין, ממילא הדבר מוגדר שאני מלווה לך כסף

שייך טעם זה צריך להוציא כל ממונו כדי שלא לבטלה.

והנה הגר"א (יו"ד סי' קנז) הקשה לשיטת הר"ן והרשב"א מהגמ' בסנהדרין (עד.) 'אם נאמר בכל נפשך למה נאמר בכל מאודך , לפי שיש אדם שממונו חביב עליו יותר מגופו לכך נאמר ובכל מאודך, ושם מיירי בע"ז דיהרג ואל יעבור, ומשמע שבשאר ל"ת אין לאדם להפסיד כל ממונו בשביל שלא יעבור. והוסיף להקשות בתו"ת דהלא הרמ"א בעצמו לענין נדרי אונסין כתב דאונס ממון הוי אונס ושווה ממש לאונס הגוף, וכמו שהביא המג"א (סי' רמח ס"ק טז) שאם חושש אדם שיקחו ליסטים את בהמתו או כל ממונו ולא יהיה לו במה להחיות את עצמו, הוי כפיקוח נפש שדוחה את השבת, א"כ לענין בזבזו ממונו שלא יעבור על ל"ת למה לא יהיה חמור מאונס הנפש שאינו צריך ליהרג ולא לעבור רק בג' עבירות. ובאמת דקושיא ראשונה כבר הקדימו הב"ח (סי' תרנו) להקשות וכתב לבאר דאדרבה משם ראייה דיש לתת כל ממונו ולא לעבור על ל"ת, שהרי אם מדובר רק על ע"ז מה מקשה הגמ' למה כתיב בכל מאודך, הרי בא ללמדנו שדוקא משום ע"ז יפסיד כל ממונו, אך בשאר עבירות יעבור ולא יפסיד, ע"כ מקושיית הגמ' ללמדנו דדין זה בכל העבירות שמחוייב לתת כל ממונו ולא יעבור. {יעויין בהרחבה בשדי חמד ח"ב ערך לא תעשה שהאריך לבאר הדברים בטוטו"נ}.

ל"ת במצוות דרבנן - החוות יאיר (סי' קפג) מביא מקרה מעניין שהובא להכרעתו, מעשה בחייל גוי שאמר ליהודי שישתה עמו יין נסך, ואם לא יקטע את אוזנו, והאריך בדבר ומסקנתו דאם הדבר נאמר דרך גוזמא ודברים בעלמא ודאי שאין ראוי למהר ולשתות, אך אם באמת ירא לנפשו שיעשה כאשר זמם, יכול לשתות ובפרט בזמן הזה שאין נסך גמור, ואם יכול להציל עצמו בממונו צריך לפזר כל ממונו ולא יעבור, גם לא יביא עצמו לידי סכנה, וכן הובא בתשובות הרדב"ז (ח"ד סי' קמה) לענין שיתן כל ממונו שיאכל היתר ולא איסור ואפי' איסור דרבנן כגון חלב שחלבו עכו"ם, וטעמו משום דסו"ס עובר על לאו דלא תסור מדברי חכמים. נמצא דאף על איסור מדרבנן מחוייב אדם לתת את כל ממונו שלא יעבור על האיסור.

במקום שהתורה התירה - אף שאדם מחוייב להציל עצמו בממונו שלא יעבור על ל"ת ואפי' מדרבנן, מ"מ באופן שהתורה התירה לו לעבור על ל"ת כגון כהן שמותר לו ליטמא למת מצוה וכד' כתב בשו"ת מנחת שלמה (ח"א סי' ז סק"א) שאין צריך האדם לחפש עצות ולהפסיד ממון כדי להמנע מכך, משום שאין כאן שום עבירה ואדרבה למצוה יחשב לו.

ואתה בתמורה להלוואה תקנה בשבילי סחורה בסין וא"כ זה ריבית!" האם חלומו של אלעד נגוז??

הירושלמי פ"ה ה"ג מביא ברייתא "חמרין המקבלין מבעלי בתים מעמידין להם פירות במקום היוקר כשער הזול" היינו שחמר (בעל חמור) שהולך להביא תבואה ממקום הזול מקבל מעות מבעה"ב בכדי להביא לו פירות ממקום הזול למקום היוקר כשער הזול! ממש כמו אצל אלעד!, רק שהירושלמי מקשה למה אין בזה איסור ריבית שהרי החמרין לא מקבלים שום טובת הנאה - חוץ מעצם ההלוואה - עבור שהם מביאים להם פירות ממקום הזול וה"ז ריבית?? עונה הירושלמי "ר' יודה בר פזי עד מקום שדרכו לילך ולבוא בו ביום" פה הירושלמי נכנס לשאלה המרכזית בסיפור - על מי האחריות שהרי זה המדד לבדוק האם זה הלוואה או לא שהרי בהלוואה הלווה חייב באחריות, לכן אומר ר"י שזה תלוי, אם זה מעט זמן אחריות שהוא הולך ובא באותו היום, התירו זאת ולא נחשב בגלל אחריות של 'בו ביום' ללווה, אך אם תהיה זו אחריות לזמן מרובה זה ייחשב הלוואה ויש בזה איסור ריבית!

ממשיך הירושלמי בביאור אחר "רב הונא אמר נעשה כשלוחו" מבאר הפני משה שרב הונא מחמיר יותר שאף אחריות מועטת אסור לקבל כיוון שאם מקבל אחריות סוף סוף זו הלוואה!! ומה שכתוב בברייתא שמותר זה רק אם נעשה שלוחו, היינו אם הוא רק שליח של הבעה"ב והאחריות תוטל על בעה"ב.

נמצאנו למדים שבסיפורנו שהאחריות על המקבל לזמן מרובה יהיה הדבר אסור לשתי הדעות

נכנסים, מאזינים, מבינים ונהנים. הדך היומי בירושלמי

לקבלת השיעור במייל

נא לשלוח כתובת מייל למס' 052-4636288

עורך: ראש בית המדרש הרב ישראל מאיר ריאני שליט"א

חברי המערכת: הרב איתמר נגר | הרב מאיר וולברשטיין | הרב מרדכי הרבסט | הרב נפתלי וסרמן

כתובת האתר: www.lomdimyerushalmi.org